مشارکت عمومی در تهیه طرح های توسعه شهری- گامی به سوی اقتصاد پایدار شهرها

فرنوش منصوریان

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز
farnoush_mansourian@yahoo.com

چکیده

مشارکت به معنای همکاری داوطلبانه از سوی مردم در برنامه‌های عمومی است که موجبات توسعه در تمامی ابعاد را فراهم می‌گرداند. بدین ترتیب ضروری است که توسعه شهرها در درجه اول نفع ساکنان محلی را دنبال نماید به طوری که حقی از شخصی ضایع نشود. از مهمترین ابعاد توسعه شهرها که زندگی روزمره شهروندان را تحت الشعاع قرار می‌دهد، می‌توان بعد اقتصادی را نام برد. افرادی که در محدوده برنامه ریزی طرح های شهری زندگی می‌کنند از بیشترین دانش در زمینه منطقه و امور مربوط به آن برخوردارند. این افراد بیش از سایرین تحت تاثیر تصمیمات قرار داشته و بدین ترتیب بیش از دیگران در معرض خطرات ناشی از تصمیم‌گیری های نادرست مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان شهری قرار دارند و بنابراین باید در تصمیم گیری‌ها و تصمیم سازی‌های مرتبط با شهر نقش داشته باشند. مدیران می‌توانند از حضور این افراد بسته به شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن‌ها، در سطوح مختلف مشارکت شهروندی بهره مند شوند. در این مقاله برآنیم تا با بررسی برخی راهکارهای ممکن جذب مشارکت عمومی، نحوه ارتباط آن را با توسعه پایدار اقتصادی در شهرها بیان نموده و با ارائه نمونه موردی که بر اساس تحقیقات صورت گرفته در بافت قدیم شهر گرگان می‌باشد، این ارتباط را به صورت شفاف‌تری نشان دهیم.

واژگان کلیدی: مشارکت عمومی، طرح‌های توسعه شهری، اقتصاد پایدار شهری.

مقدمه

امروزه چگونگی توسعه شهرها با توجه به اصول زیست پذیری ، رقابت پذیری و پایداری مورد توجه بسیاری از مدیران شهری می‌باشد. تکنیک‌های متفاوتی برای تهیه این برنامه‌ها وجود دارد. به عنوان مثال در کشورهای توسعه یافته طرح های نوین بسیاری از جمله طرح‌های سیال ، استراتژیک و ... مورد استفاده قرارمی‌گیرد. این در حالیست که در ایران مدیران شهری برای کنترل وضعیت شهرها و هدایت آنان به سوی توسعه متناسب از طرح‌هایی همچون طرح‌های جامع ، تفصیلی و ... استفاده می‌نمایند. اکثراً تهیه این طرح ها با درنظر نگرفتن نظرات شهروندان تهیه می‌شود و این امر بی علاقگی آنان در مشارکت را به همراه دارد. بنابراین طرح‌ها تفاوتهایی با تغییرات ایجاد شده پیدا می‌نمایند و در موارد زیادی اجرا نمی‌شوند. این مطلب در بافت‌های قدیم بیشتر به چشم می‌خورد و مشکل مغایرت و اجرایی نشدن طرح‌ها بیشتر اهمیت می‌یابد چرا که هسته اولیه شهرها هویت دهنده و قلب تپنده آنان هستند و از طرفی به دلیل فرسوده شدن این بافت افراد غیربومی، با سطح فرهنگی نه چندان بالا و وضعیت اقتصادی نامناسب و سطح اجتماعی پایین ساکن می‌شوند و این امر نیاز به طرح موثر، کارآمد و اجرایی را نیز دوچندان می‌نماید. بررسی یکی از مباحثی که در روند تهیه طرح‌ها اجتناب ناپذیر است بعد اقتصادی آن می‌باشد. بدین ترتیب که به منظور کاهش هزینه‌ها در این بعد می‌توان از مشارکت افراد استفاده نمود. حضور افراد در فرآیند تهیه طرح های توسعه می تواند بر افزایش کیفیت طرح موثر بوده و اجرایی شدن آن را به همراه داشته باشد بدین ترتیب از صرف هزینه های عمرانی سنگین و بی‌فایده و چند مرتبه کاری اجرای پروژه ها می‌کاهد و ضروریات طرح های عمرانی را به ترتیب اولویت مورد نظر ساکنین اجرا می‌نمایند. از طرفی به وضوح ثابت شده است که بعد از اطمینان یافتن نتیجه بخشی نظرات افراد، ایشان مشتاق به همکاری داوطلبانه شده و برخی از جنبه‌های مادی پروژه‌ها را نیز تامین می‌کنند. از طرفی آموزش نیروهای بومی و تخصصی نمودن ایشان می‌تواند در کاهش هزینه‌های طرح موثر واقع شود.

روش تحقیق (نحوه جمع‌آوری اطلاعات)

روش تحقیق در این مقاله بدین ترتیب است که ابتدا با بررسی مطالعات کتابخانه‌ای مرتبط با موضوع، مبانی نظری تکمیل می‌شود. این بخش شامل توضیحات جامع در ارتباط با مشارکت شهروندی، انواع و سطوح آن می‌باشد. سپس نمونه موردی پروژه که بافت قدیم شهر گرگان انتخاب شده است بررسی می‌شود. پس از آن اطلاعات کلی راجع به محدوده مورد مطالعه ارائه می‌گردد که از بازدیدهای میدانی و مطالعات طرح های فرادست شهر حاصل شده است. به منظور دستیابی به نتایج مشارکت عمومی در اقتصاد شهری مقرر گردید پرسش‌نامه تهیه شده و با افراد مصاحبه شود. بدین ترتیب با حضور در محدوده به صورت تصادفی ۲۰۰ نفر به عنوان نمونه موردی انتخاب شدند. این افراد شامل ساکنین، شاغلین و یا استفاده کنندگان بافت و از قشرهای اجتماعی متفاوتی بوده اند. بدین ترتیب داده‌های حاصل شده را تاحد بسیار زیادی می‌توان به کل جامعه آماری تعمیم داد. در نهایت با توجه به اطلاعات پرسش‌نامه‌ها و مصاحبات که در بخش‌های بعدی شرح داده می‌شود در انتها نتایج و محصول نهایی این مقاله حاصل می‌گردد.

مشارکت عمومی[1] و ضرورت حضور آن در تهیه طرح‌های توسعه شهری

گرچه درباره اهمیت مشارکت برای نیل به توزیع مجدد مطلوب منافع توسعه، اتفاق نظر وجود دارد، ولی در زمینه ماهیت و محتوای فرآیند مشارکت، وحدت نظر کمتری به چشم می‌خورد. یکی از بارزترین مشکلات متونی که مشارکت را تشریح می‌کنند، وسعت دامنه عباراتی است که در این زمینه ارائه می‌شود. برخی از این عبارات، کمی فراتر از درک عامه است به این معنا که مشارکت با روش‌های فرضاً خنثی و یا اصطلاحاتی غیرواقعی توضیح داده می‌شود، طوری که معنی خود را از دست می‌دهد. در توضیحات دیگر، اصطلاحات مبهم‌تری همچون "خودیاری"، "خوداتکایی"، "دخالت جمعی"، "تعاون"، "عدم تمرکز" و "خودمختاری محلی" بر کلی گویی ها افزوده می‌شود (اوکلی و مارسدن، ۱۳۷۰).

[1] Public Participation

یکی از کاملترین تعاریف مشارکت توسط آبهوف و کوهن بیان شده است. اهمیت این تعریف به گونه‌ای است که از آن به عنوان یک تعریف استاندارد نام می‌برند و امروزه در غالب منابع به آن استناد می‌کنند. آبهوف و کوهن بیش از هرچیز به دخالت مردم در فرآیند تصمیم گیری تاکید دارند و معتقدند «مشارکت یعنی شرکت افراد در تصمیم گیری، اجرا، ارزشیابی و تقسیم منافع حاصل از یک پروژه» (منظمی تبار، ۱۳۸۵).

در بیان جایگاه حضور افراد در هر طرح و پروژه‌ای باید مشخص شود که مشارکت چیست، تا چه حدی مجاز است، و تا چه میزان می‌تواند موثر باشد. در این بین برای تعریف سطوح آن از نردبان مشارکت شری آرنشتراین[۲] (شکل۱) استفاده می‌شود که یکی از معروفترین و در عین حال ساده ترین تعاریف از میزان مشارکت افراد را نشان می‌دهد.

شکل ۱: نردبان مشارکت شری آرنشتاین (منصوریان، ۱۳۸۸)

همانطور که مشاهده می‌شود، در این تعریف سطوح مشارکت عمومی در ۸ پله این نردبان بیان می‌گردد. بدین ترتیب بسته به اینکه ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... افرادی که حق مشارکت دارند به چه صورت می‌باشد و از طرفی سیاست‌های برنامه ریزان و مدیران تا چه حدی امکان حضور افراد را مجاز می‌داند، مشارکت می‌تواند در قالب این ۸ رده صورت پذیرد.

امروزه به وضوح ثابت شده است که حضور افراد در طرح‌ها، برنامه‌ها و ساخت و سازهای شهری می‌تواند آن‌ها را اجرایی‌تر نماید. در ابتدا باید این امر را برای افرادی که با محدوده مورد مداخله برنامه ریزان ارتباط دارند روشن نمود که تا چه میزان حضور آنها موثر است و نظرات آنان برای مدیران اهمیت دارد. از طرفی بر اساس نظر کورپی[۳] به نام تعادل قدرت که بعد از ۱۹۹۰ مطرح شد، فرمول زیر ارائه می‌شود که اهمیت والایی در انتخاب سطح مناسب مشارکت در هر جامعه ای را ایفا می‌نماید (موذن جامی، ۱۳۷۸).

احتمال مشارکت = F(احتمال دستیابی به هدف Ω انتظار فایده)

یعنی احتمال مشارکت مردمی در یک کار، تابعی از احتمال ذهنی و ادراک شده مردم در رسیدن به هدف و انتظار فایده از این مشارکت است. این انتظار فایده خود به چند عامل وابسته است:

- نخست. هزینه مورد انتظار برای دستیابی به هدف.
- دوم. احساس محرومیت نسبی.

[2] Sherry Arnestein
[3] Korpi

- سوم. توسعه یافتگی جامعه و نظام (همان منبع).

هرچه هزینه دستیابی به هدف کمتر باشد، فایده مشارکت از نظر مردم بیشتر و احتمال مشارکت مردمی افزونتر می‌گردد، از سوی دیگر هرچه جامعه توسعه یافته تر باشد، میزان مشارکت مردم بالا می‌رود و احساس محرومیت کاهش می‌یابد. (همان منبع)

انواع مشارکت شهروندی

مشارکت را به روش‌های گوناگون تقسیم بندی کرده‌اند. در نظام جامع مشارکت گونه‌های متفاوتی برای حضور مردم پیش بینی شده است، تا هر مشارکت کننده بتواند متناسب با شرایط خود در برنامه‌های مورد نظر مشارکت کند. یکی از دسته‌بندی های مهم در انواع مشارکت توسط تریف به شرح زیر بیان شده است.

جدول شماره ۱- گونه شناسی مشارکت برطبق طبقه بندی تریف (منظمی تبار، ۱۳۸۵)

ردیف	نوع شناسی	ویژگی‌ها
۱	مشارکت انفعالی	مردم مشارکت می‌کنند، درحالی که نمی‌دانند چرا در این نوع مشارکت مدیران پروژه نسبت به مسئله آگاهی دارند و برنامه را اجرا می‌کنند. بدون آن‌که به پاسخ مردم گوش دهند. اطلاعاتی که درمیان گذاشته می‌شود، تنها متعلق به متخصصان حرفه‌ای است.
۲	مشارکت در دادن اطلاعات	مردم در این نوع مشارکت فقط اطلاعات لازم را در اختیار محققان و مدیران قرار می‌دهند. در این شرایط مردم فرصت نمی یابند که بر این جریان تاثیر بگذارند، زیرا یافته ها در اختیارشان قرار نمی‌گیرد و صحت آنها هم وارسی نمی‌شود.
۳	مشارکت از طریق مشورت	در این مشارکت مردم از طریق مشورت، اطلاعات را در اختیار مدیران قرار می دهند. مدیران پروژه، مسائل و راه حل ها را مشخص می کنند. این فرآیند مشاوره ای، هیچ سهمی در تصمیم گیری به مردم نمی‌دهد و متخصصان حرفه‌ای، هیچ اجباری ندارند تا نظرهای مردم را به شورا ببرند.
۴	مشارکت برای انگیزه های مادی	مردم نیروی کار را در اختیار مجریان قرار داده و در مقابل پول دریافت می کنند. بیشتر تحقیقات مزرعه‌ای در این طبقه جای می‌گیرند، زیرا کشاورزان ، مزرعه را در اختیار می‌گذارند، اما در آزمایش یا فرآیند یادگیری دخالت نمی‌کنند. معمولاً این پدیده، مشارکت نامیده می‌شود. اما وقتی انگیزه‌ها پایان یابد، مردم چیزی ندارند که برای تمدید فعالیت‌ها در اختیار گذارند.
۵	مشارکت کارکردی	مردم از طریق تشکیل گروه‌ها و نهادها با اهداف مشخصی در پروژه شرکت می کنند. در این نوع مشارکت غالباً پیشگامان حضور دارند.
۶	مشارکت تعاملی	مردم در تجزیه و تحلیل مسائل مشارکت می‌کنند. این شیوه مشارکت در نهایت منجر به اجرای طرح‌های عملی می‌شود. در این شیوه، مردم در اجرای فعالیت ها سهیم بوده و نقش موثری ایفا می‌کنند.
۷	مشارکت بسیجی	در این شیوه مردم به صورت خود ابتکاری و جمعی وارد عمل می‌شوند.

به منظور تطبیق نوع و سطح مشارکت متناسب با ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... افراد با اهداف جلب مشارکت شیوه‌های مختلفی وجود دارد که می‌توان آن‌ها را از نظر نظم و سازمان‌دهی نیز به چهار دسته کلی به شرح ذیل تقسیم نمود:

❖ شیوه‌های سازمان نیافته و نامنظم.

این شیوه‌ها شیوه‌هایی هستند که برای ایجاد رابطه مستقیم بین برنامه‌ریز و مردم طرح شده‌اند. در این حالت، هیچ سازماندهی منظمی در مورد شرکت مردم وجود ندارد، بلکه برنامه‌ریزان می‌خواهند بدانند که چه افرادی و یا چه تعدادی از افراد در برنامه شرکت می‌کنند و یا اینکه چه اطلاعاتی مقدماتی می‌توان فراهم آورد. این شیوه‌ها بیشتر مربوط به هدف ویژه«مبادله اطلاعات» می‌شوند. شیوه‌هایی که در این طبقه قرار می‌گیرند، عبارتند از:

- مراجعه برنامه ریزان به مراکز تجمع
- تشکیل جلسه‌های اطلاع دهی به وسیله مؤسسه برنامه‌ریزی
- تشکیل شوراهای برنامه‌ریزی محلی (سیف الدینی، ۱۳۷۶)

❖ شیوه‌های سازمان یافته و منظم.

در این روش برنامه‌ریزان واقفند که چه کسانی و به چه تعدادی در برنامه مشارکت دراند. در جلسه‌ای رسمی، دست‌اندرکاران برنامه به وسیله مسئولان برنامه برگزیده می‌شوند. اگر هدف مشارکت همه جانبه مردم باشد، برنامه ریزان باید اطمینان یابند که عموم طبقات جمعیت امکان مشارکت در برنامه را دارند. برعکس اگر برنامه به شرکت گروه ویژه‌ای عنایت دارد، ممکن است شرکت‌کنندگان از آن زیر مجموعه خاص جمعیتی برگزیده شوند. از این شیوه‌ها اغلب هنگامی استفاده می‌شود که هدف خاص از مشارکت، «آموزش» یا «جلب حمایت» باشد (همان منبع).

❖ شیوه‌های فعال

این شیوه‌ها به دلیل فعال نامیده می‌شوند که مردم مشارکت مستقیمی در فعالیت‌های از پیش تعیین شده‌ای را دارند. به کارگیری اینگونه شیوه‌ها تلاشی است که مشارکت مردم در مواردی کاملاً تعریف شده و مشخص انجام گیرد. انتظار می‌رود که با استفاده از این شیوه‌ها اطلاعات ویژه و مفیدی برای برنامه‌ریزان فراهم شود. در اینجا نیز مانند شیوه‌های منظم، برنامه‌ریزان می‌بینند که کی و چه تعدادی از مردم مشارکت می‌کنند. همچنین، چگونگی عمل مشارکت و نوع اطلاعات فراهم شده نیز نظارت می‌شود(همان منبع).

❖ شیوه‌های انفعالی

این شیوه‌ها به این دلیل انفعالی نامیده می‌شوند که در این حالت، مردم هیچ گونه ارتباط مستقیمی با برنامه‌ریزان ندارند و مشارکت مردم به صورت شرکت فعال در جلسه‌ها و ارتباط مستقیم با برنامه‌ریزان نیست. یکی از شیوه‌های رایج این روش، روش پیمایشی است که بسیار سازمان یافته است و از طرفی از روش‌شناسی نیرومندی برخوردار است. زیرا می توان پیش‌بینی کرد که چه اطلاعاتی به دست خواهد آمد و آیا اطلاعات به دست آمده تعمیم‌پذیر هست یا نه. اطلاعاتی که با استفاده از این روش فراهم می‌شود، می‌تواند پایه و مبنایی برای تهیه برنامه به کار رود. دو روش موجود دیگر این شیوه عبارتند از روش‌های مختلف رأی‌گیری از مشارکت کنندگان و روش دلفای که نوعی رأی‌گیری است با اختلاف نحوه محاسبه آراء(همان منبع).

در واقع به منظور جلب مشارکت افراد باید دامنه‌ای از تکنیک‌های مناسب با سلایق مشارکت کنندگان را اجرا نمود. روش‌هایی که علاوه بر جذب افراد بتواند اجرایی و کاربردی باشند. برخی از این موارد به صورت خلاصه می‌تواند شامل موارد زیر باشد :

- برنامه های ارتباطی مطابق با نیازهای مخاطبان.
- بحث و گفتگوی چهره به چهره.
- راهنماهای گام به گام اخذ آرا به منظور ترغیب ارایه نظرات از گروه های کوچک.
- جلب مشارکت رهبران جامعه و شبکه های موجود در جامعه.
- توزیع و انتشار اطلاعات از مرکز مشارکت در جایی که مردم به طور طبیعی در آنجا هستند، نظیر مغازه ها، سوپرمارکت ها، مدارس، دانشگاه‌های علوم پزشکی، محل‌های کار و غیره.

- استفاده از رسانه‌های جمعی درگیر در بحث اصلی در همه مباحث.
- پانل‌های تخصصی.
- پایگاه‌های اطلاع رسانی اینترنتی.
- شبکه سازی از حوزه‌های اجتماعی موجود.
- انواع پرسش نامه‌ها.
- پیام‌های الکترونیکی/ روزنامه‌ها.
- تسهیل فراخوان‌های عمومی در جوامع غیرمشارکتی
- هیأت منصفه شهروندان
- کنفرانس‌های مشارکتی
- تشکیل انواع فورم‌ها با نشست‌های روتین تبادل اطلاعات
- برگزاری جشن ها و اعیاد
- انواع تماس‌ها و رویکردهای غیراداری
- جلب مشتری/ایجاد مؤسسه/تشکیل گروه کاری برای طراحی اقدام‌ها
- روزنامه‌های منتشره توسط مردم با مؤسسات محلی
- بازدید و برگزاری جلسات گفتگو با مردم در محل زندگی، کار و تفریح آنان
- نیازسنجی مشارکتی
- ارایه نتایج کار به مردم با گزینه های مختلف
- دوره های آموزشی و بازآموزی
- کارگاه مشارکتی

اطلاعات پایه پروژه

بافت تاریخی گرگان که امروزه باقی مانده است دارای آثار و ابنیه قدیمی متعلق بـه دوران صـفویه ، زندیـه و مخصوصـاً وابسته به معماری سبک دوره قاجاریه است . در ساخت و ساز بافت قدیم گرگان عواملی مثل آب، خاک، تابش نورخورشید، و همچنین عوامل اجتماعی و فرهنگی نقش بسزایی داشته است.

بر اساس مستندات تاریخی، از اواخر دوره قاجار امارت کاخ سلطنتی قاجار، سبزه میدان یا میدان توپخانه ، دیوانخانه آقا محمد خانی ودیگر فضاهای سکونتی اعیانی و حکام شهر در این قسمت قرار داشـته اسـت. اسـترآباد از اواسـط دوره قاجاریـه توسط عواملی چون آتش سوزی، سیل، زلزله، قحطی، بیماری و... رو به ویرانی رفت ولی در اوایل حکو مت پهلوی اول با شروع ساخت و ساز در بافت رونق گرفت ولی درآغاز نهضت خیابان کشی‌های ابتدای قـرن حاضـر و ایجـاد فلکـه شـهرداری مجـدداً دستخوش تخریب جدی شد و پس از دخالت های کالبدی – فضایی انجام شده در کل پیکره شهر و جانشینی فلکه شهرداری بجای میدان توپ خانه در جنوب کاخ آقا محمد خان بر زمینی که از تخریب دیوار قدیمی شهر بدسـت آمـده بـود (کتابخانـه عمومی شهر) سازمان فضایی کالبدی ارگ حکومتی شهر را دگرگون نمود (منصوریان ، ۱۳۸۸).

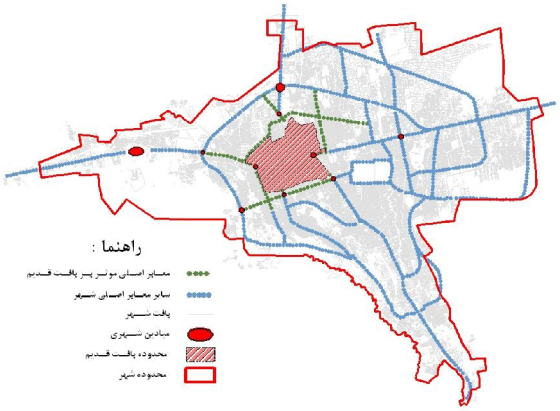

تصویر شماره ۲- موقعیت محدوده بافت قدیم شهر گرگان (همان منبع)

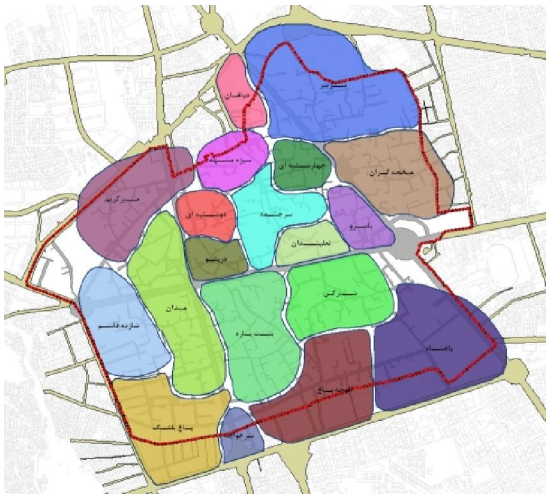

تصویر شماره ۳- محلات عرفی بافت قدیم شهر گرگان(همان منبع)

همانطور که در تصاویر شماره ۲ و ۳ مشاهده می‌شود بافت قدیم شهر گرگان دارای ۱۹ محله عرفی می‌باشد. این محلات دارای مراکزی هستند که به صورت میدانچه و یا راسته شکل گرفته‌اند و هر ساله برگزاری مراسم مذهبی در اعیام سوگواری ماه محرم در درون این میدانچه‌ها و مسیرهایی که آن‌ها را به یکدیگر متصل می‌نماید، صورت می‌پذیرد و در عین حال محل اکثر پاتوق‌های گروه‌های مختلف ساکنین بافت در محلات است. به منظور دستیابی به راهکارهای متناسب جهت جلب مشارکت ساکنین این بافت نیاز است تا ویژگی های استفاده کنندگان از مجموعه را بررسی نمود.

توسعه متناسب و سامان یافتن یک منطقه، شهر، کشور و یا ... تنها با داشتن طرح‌ها و برنامه‌های مناسب و قابل اجرا صورت می‌پذیرد. تهیه این طرح‌ها نیز مستلزم شناخت کامل از محدوده مورد برنامه ریزی است. برای رسیدن به شناخت جامع یک منطقه (که می تواند مقیاس های متفاوتی داشته باشد) باید از افرادی که در آن مکان ساکن هستند و یا به طور روزانه و مداوم از سایت مورد نظر استفاده می‌نمایند، نظرسنجی نمود و وضعیت محدوده مورد نظر را از دیدگاه آنان بررسی کرد. چرا که این طرح‌ها و برنامه‌ها جهت ساماندهی منطقه‌ای است که این افراد روزانه از آن استفاده می‌نمایند. بنابراین درنظر گرفتن نیازهای آنان امری لازم و قطعی است. در راستای رسیدن به این اهداف پرسش نامه‌ای تهیه شد و به طور تصادفی به تعداد ۲۰۰ عدد در میان ساکنین واحدهای مسکونی بافت و مغازه داران توزیع شد. از میان گروه هدف مورد نظر ۱۴۴ مرد و ۵۶ زن به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

جدول شماره ۲- جمعیت بافت قدیم شهر گرگان بر حسب گروه های سنی پنج ساله

منبع : سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵

گروه سنی / جنسیت	۰-۴ ساله	۵-۹ ساله	۱۰-۱۴ ساله	۱۵-۱۹ ساله	۲۰-۲۴ ساله	۲۵-۲۹ ساله	۳۰-۳۴ ساله	۳۵-۳۹ ساله	۴۰-۴۴ ساله	۴۵-۴۹ ساله	۵۰-۵۴ ساله	۵۵-۵۹ ساله	۶۰-۶۴ ساله	۶۵ ساله و بالاتر	مجموع
مرد	۴۲۹	۴۸۵	۶۳۵	۹۰۳	۹۲۸	۷۲۸	۶۰۲	۶۳۰	۵۶۶	۵۲۰	۳۷۸	۲۳۴	۱۵۷	۵۶۰	۷,۷۵۵
زن	۴۱۹	۴۸۲	۶۰۶	۸۰۸	۸۸۵	۷۲۰	۶۰۷	۶۳۱	۵۷۵	۵۱۰	۳۸۵	۲۶۶	۲۳۰	۷۰۱	۷,۸۲۵
مجموع	۸۴۸	۹۶۷	۱,۲۴۱	۱,۷۱۱	۱,۸۱۳	۱,۴۴۸	۱,۲۰۹	۱,۲۶۱	۱,۱۴۱	۱,۰۳۰	۷۶۳	۵۰۰	۳۸۷	۱,۲۶۱	۱۵,۵۸۰

نمودار شماره ۱- مقایسه سطح تحصیلات نمونه آماری با جنسیت آن‌ها

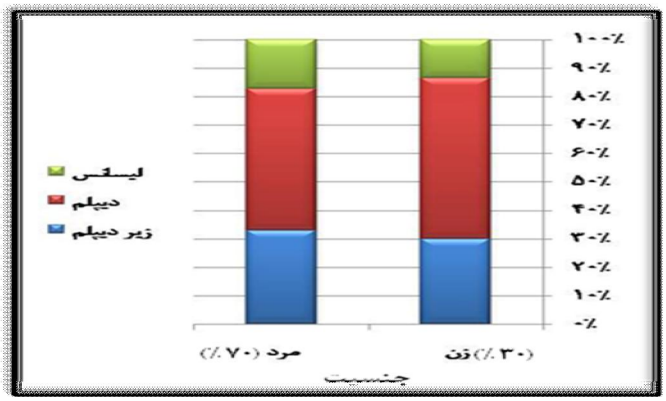

(منصوریان،۱۳۸۸)

در بین این نمونه آماری ۷۲٪ شاغل بوده و در بین این شاغلین ۳۲٪ داخل محله‌ای که در آن ساکن هستند مشغول به کارند و باقی آنان (۶۸٪) در خارج از محله مسکونی خود کار می‌کنند. ۲۰٪ این شاغلین مغازه دار داخل بافت بودند که این افراد همگی در خارج از محدوده مورد بررسی ساکن بودند. همانطور که نمودار مشاهده می شود شاغلین داخل بافت یک سوم افراد را شامل می گردد. بخشی از نمونه آماری که دارای واحدهای تجاری در درون بافت به خصوص در حاشیه معبر امام خمینی (ره) هستند، در خارج از بافت ساکن می باشند. یکی از دلایل این امر آن است که واحدهای تجاری حاشیه معابر اصلی بافت قیمت بالایی دارند و افرادی از عهده خرید و اجاره این واحدها بر می آیند که از وضعیت مالی مناسبی برخوردار می‌باشند. مسلماً این افراد به دلایلی همچون تاسیسات زیربنایی نامناسب بافت، فرسودگی آن و ... علاقه ای به سکونت در داخل محدوده مورد نظر ندارند و در بخش های دیگر شهر ساکن هستند.

نمودار شماره ۲- مقایسه وضعیت سکونت نمونه آماری با وضعیت شغلی آن‌ها

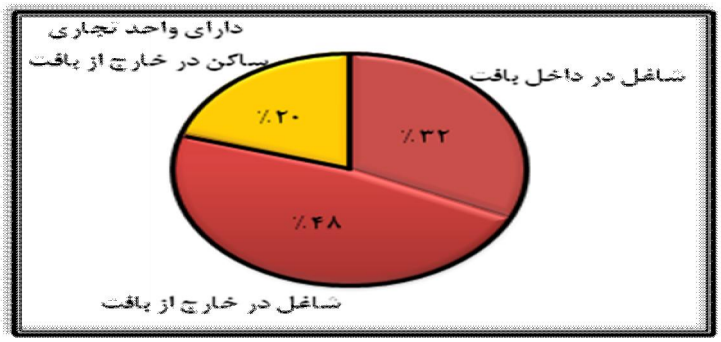

همان منبع

نیمی از نمونه آماری انتخاب شده اصالتاً گرگانی بودند و ۶۰٪ این افراد اکثراً سن بالای ۴۰ سال داشتند. ۸۸٪ آن‌ها علت سکونت در محله را واحد مسکونی به ارث رسیده از خانواده خود بیان نمودند. ۱۲٪ باقی مانده وضعیت نامناسب مالی را علت انتخاب بافت قدیم شهر به عنوان محل سکونت خود معرفی کردند. (۳٪ از این افراد مالک واحد مسکونی و ۹٪ دیگر مستاجر بودند). نیمی دیگر که از روستاها و سایر شهرهای دیگر به این بخش مهاجرت کرده بودند، اکثراً به دلیل وضعیت نامناسب مالی ساکن محدوده مورد نظر شده‌اند.

بیش از ۶۰٪ خانوارها دارای درآمد کمتر از ۶۰۰ هزار تومان هستند و اکثر نمونه آماری که درآمدی بالاتر از ۸۰۰ هزارتومان دارند افرادی بودند که در حاشیه معابر اصلی دارای واحد تجاری‌اند و در درون بافت ساکن نیستند.

۷- نتایج و دست آوردهای پروژه

نمودار شماره ۳- مقایسه میزان مشارکت نمونه آماری با بومی یا غیر بومی بودن آن‌ها

همان منبع

طبق مطالعات صورت پذیرفته، ۸۶٪ بومی‌های منطقه (افرادی که اصالتاً اهل گرگان هستند و ساکن بافت قدیم می‌باشند) حاضر به شرکت در سطوح بالای مشارکت هستند. این در حالی است که ۵۸٪ ساکنین غیر بومی سطوح پایین مشارکت را انتخاب نموده‌اند (نمودار شماره ۳). این امر نشان از این دارد که احساس تعلق ساکنین گرگانی الاصل به دلیل شناخت آنان از منطقه و درک هویت بافت قدیم شهر هنوز در این افراد زنده است در حالی که مهاجرین به بافت از ارزش آن بی‌خبرند و به همین دلیل به مشارکت فعالانه علاقه ای نشان نمی‌دهند.

طبق اطلاعات حاصل شده از نمونه آماری و بررسی‌های میدانی این نتیجه حاصل می‌شود که با قشری از جامعه مواجه می شویم که جدا از اینکه صاحب ملک هستند یا خیر و یا وضعیت شغلی و تحصیلی آن‌ها به چه صورت است، از درآمد پایین و وضعیت نامناسب مالی برخوردارند. چرا که بسیاری از ساکنین سابق که استطاعت مالی داشته به دلیل نامناسب بودن برخی آیتم‌ها برای زندگی بهتر به خارج از محدوده مورد بررسی مهاجرت نموده‌اند و مهاجرین روستاها و شهرهای دیگر و افراد با قشر درآمدی پایین جایگذین آن‌ها شده‌اند.

در نهایت می‌توان این چنین نتیجه‌گیری نمود که ساکنین بافت قدیم شهر گرگان نیازمند امکانات تفریحی، ورزشی و کاربری فضای سبز هستند. از زندگی در محله خود تا حدی رضایت دارند ولی به جز ساکنین بناهای نوساز اکثراً از وضعیت مسکن خود ناراضی هستند. بیشتر این افراد در رابطه با جمع آوری زباله و بهداشت معابر و فضاهای عمومی و دسترسی به مغازه‌های خرید روزانه انتقاد صریحی ننمودند ولی اذعان داشتند که برخی جوی‌ها نیاز به لایروبی دارند. در این بین نتیجه می‌شود که امنیت بافت قدیم و روشنایی در محلات آن کم است و این مسئله‌ای است که می‌توان با استفاده از مشارکت مردمی آن را برطرف نمود. در نهایت ساکنین نیازهای محلات خود را به ترتیب اولویت به شرح زیر بیان نمودند:

- تامین روشنایی و امنیت در محلات.
- ایجاد فضاهای سبز و فضاهای تفریحی.
- ساماندهی وضعیت آسفالت و سنگ فرش معابر.
- لایروبی جوی ها و دفع فاضلاب های سطحی.

- جایدهی مبلمان شهری مناسب همچون کیوسک تلفن، صندوق پست و سرویس های بهداشتی عمومی.
- بازسازی و مرمت ابنیه های قدیمی.
- جلوگیری از ساخت و سازهای بیش از دو طبقه و ناهماهنگ با بافت.
- ایجاد نمایشگاه‌ها و موزه‌های مرتبط با بافت قدیم گرگان در بناهای ثبت شده ملی.

به منظور دست یابی به اطلاعات دقیق‌تر و قابل اعتمادتر، در سوالات پرسش‌نامه مشارکت به دو دسته مـالی و فعالیـت تفکیک شد و نتایج حاصله از بخش مشارکت مالی به شرح زیر حاصل می‌گردد :

۴۸٪ جامعه آماری به دلایلی همچون وضعیت نامناسب مالی، عدم اطمینان به مسئولین و ... تنهـا حاضـر بـه پرداخـت ماهیانه کمتر از ۵ هزار تومان به عنوان مشارکت‌های مالی در جهت ساماندهی به وضعیت محله خود خواهند بود. این در حالی است که در حدود یک سوم این افراد (۱۶٪ از کل جامعه آماری) هیچ مشارکت مالی را تقبل نمی‌کردند.

در این میان ۲۸٪ از کل پرسش شوندگان مبلغ ۵ تا ۱۰ هزار تومان در ماه را رقمی مناسب برای مشارکت می‌دانسـتند. همان‌طور که در نمودار شماره۱۲ نیز قابل مشاهده است، میزان مشارکت‌های مالی و درآمد افراد رابطه‌ای مستقیم بـا یکـدیگر دارند. بدین ترتیب که هرچه درآمد افراد بیشتر بوده، برای بهبود وضعیت محلات خود حاضر به مشارکت مالی بیشتری بودند.

نمودار شماره ۴- مقایسه میزان مشارکت مالی نمونه آماری با وضعیت درآمدی

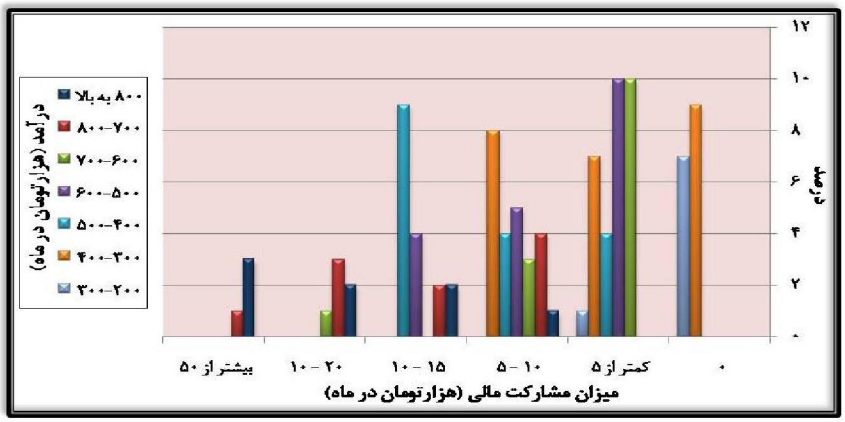

همان منبع

نمودار شماره ۵- مقایسه میزان مشارکت فعالیتی نمونه آماری با میزان تحصیلات آن‌ها

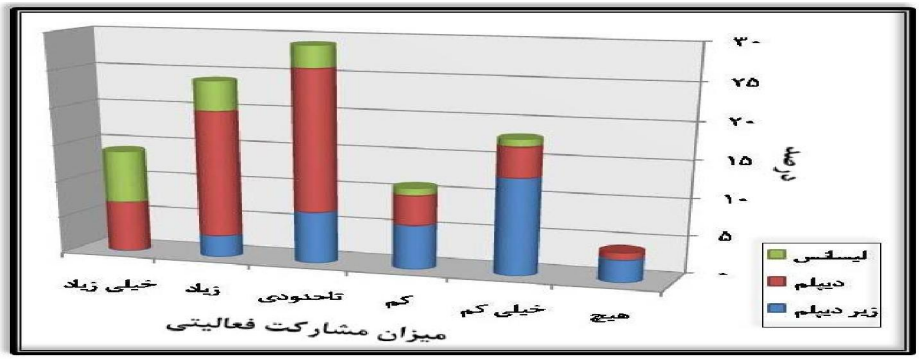

همان منبع

نکته دیگری که جالب توجه است در مقایسه میزان مشارکت فعالیتی این جامعه آماری با میزان تحصیلات آنان بود. بدین ترتیب که هرچه افراد دارای تحصیلات بالاتری بودند میل به مشارکت به صورت غیرمالی در آن‌ها بیشتر بود. جدول و نمودار زیر این مطلب را به درستی نمایان می‌سازند.

یکی از روش‌هایی که می توان میزان مشارکت‌های غیرمالی افراد را جامع تر و دقیق‌تر مورد بررسی قرار داد، اهمیتی است که آن‌ها برای فعالیت مشارکت قائل می‌شوند. بدین منظور از آن‌ها پرسیده شد که با فرض این امر که فرآیند مشارکت صورت بپذیرد چند ساعت از وقت خود در هفته را می‌توانند به این نوع فعالیت‌ها جهت ساماندهی به اوضاع محله خود اختصاص دهند. نتایج این امر به شرح زیر می‌باشد :

۱۴٪ از افراد که وقتی برای فعالیت‌های مذبور نداشتند دلایل خود را عدم اطمینان به نتایج طرح، وضعیت شغلی، کهولت سن و ... بیان نمودند. ۲۴٪ آن‌ها کمتر از ۲ ساعت در هفته حاضر به همکاری در فعالیت‌های مشارکتی بودند. بخش اعظمی از آن‌ها که در حدود ۴۷٪ تخمین زده می‌شوند ۲ تا ۴ ساعت در هفته را می‌توانستند وارد فرآیند مشارکت در امور محله خود شوند. اکثر این افراد بالای ۴۰ سال بودند. در این بین بسیاری از بانوان نیز این بازه زمانی را به عنوان مدت زمان مطلوب در راستای همکاری انتخاب نمودند.

هیچ فردی گزینه بیش از ۸ ساعت را انتخاب ننموده بود در حالی‌که ۱۵٪ باقی مانده می‌توانند ۴ تا ۶ ساعت و یا ۶ تا ۸ ساعت از هفته را به مشارکت در حل مشکلات و مسائل محلات خود بپردازند، این در حالی است که در حدود ۷۴٪ از این گروه شاغل هستند.

بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که مشارکت‌های فعالیتی در میان ساکنین بافت می‌تواند نقش پررنگ‌تری ایفا نماید. همان‌طور که در بخش‌های قبل نیر بررسی شد گروه هدف‌دارای درآمد نسبتاً پایینی هستند. از طرفی برای محیط زندگی خود اهمیت قائل می‌شوند و نسبت به برنامه‌هایی که مدیران و مسئولات برای محدوده زندگی آنها تهیه می‌بینند حساس و نگران هستند. بنابراین علاوه بر نیاز به همکاری با مسئولات شهری جهت ساماندهی به محدوده، نسبت به حضور در فعالیت‌های مشارکتی در امور محله خود علاقه نشان می‌دهند. این میزان علاقه بیش از همه در جوانان و سپس مسن ترهای ساکن بافت مشاهده می‌شود.

پس از شرح پروژه افزایش مشارکت ساکنین و نظرخواهی از این مسئولان، در رابطه با اجرایی بودن این مسئله دیدگاهی مثبت داشتند ولی همگی در رابطه با پیش نیازهایی همچون فرهنگ سازی ساکنین، توانمند ساختن آنها و جلب اطمینان هر دو گروه یعنی مدیران شهری و ساکنین بافت، هم عقیده بودند. شهردار شهر گرگان بر این امر تاکید داشتند که مشارکت شهروندان در مسائل شهر و محیط پیرامونی آنان در راستای کمک به شهرداری در حل مشکلات و معضلات شهری می‌تواند تاثیر بسیار زیادی داشته باشد. همچنین ایشان اعلام نمودند که شهرداری در راستای تخصیص بودجه جهت مشارکت مناسب در حوزه بافت قدیم شهر گرگان حاضر به همکاری می‌باشد. از طرفی یکی از قوانینی که میراث در عرصه مرمت بناهای قدیمی غیرثبتی بافت وضع کرده آن است که اگر فرد بخواهد ملک خود را بازسازی و مرمت نماید ۸۰ درصد از هزینه را مالک بپردازد و ۲۰ درصد هزینه آن را میراث فرهنگی به عنوان کمک های تشویقی پرداخت نماید. این امر خود تشویقی برای مشارکت بیشتر ساکنین در عرصه مرمت و ساماندهی بافت می‌باشد. بنابراین همانطور که بررسی شد این مدیران و کارشناسان نسبت به مشارکت شهروندان در طرح‌ها و برنامه‌ها مشتاق بودند و حضور آن‌ها در فرآیند تهیه طرح‌های شهری را لازم و ضروری می‌دانستند. اعلام همکاری این سازمان‌ها می‌تواند گامی بلند جهت دست یابی به سطوح عالی مشارکت در آینده را برای محدوده مورد بررسی رقم بزند.

بحث و نتیجه‌گیری

با بررسی پیشینه مطالعات مربوط به مشارکت مردمی نتیجه می‌گیریم که ایجاد مشارکت موثر امری تدریجی، و تکاملی است که حالت آزمایش و خطا دارد. برنامه‌ریزی و افراد مورد نظر که از نتایج برنامه بهره می‌برند باید راه‌های گوناگون را

بیازمایند، شیوه‌های غیرموثر را کنار بگذارند و راه های نوین را برگزینند. به طورکلی نوع و درجه مشارکت مردمی در برنامه‌ها تا حد زیادی به درجه اطمینان از چگونگی اجرای برنامه‌ها و دخالت مردم بستگی دارد.

با توجه به ویژگی‌هایی که ساکنین بافت قدیم شهر گرگان دارند نمی‌توان انتظار داشت در ابتدای امر سطوح بالای مشارکت همچون مشارکت بسیجی، قدرت شهروندی و ... بتواند به صورت اجرایی صورت پذیرد. بنابراین در پروژه صورت پذیرفته چهار راهکار مشارکتی پیشنهاد شد:

۱. کمک‌های مالی ساکنین و شرکت نکردن در سایر امور : این روش صرفاً مشارکت مالی را شامل می‌شود می‌تواند در ارتباط با مغازه داران حاشیه معابر اصلی و یا اقلیت ساکنینی که از وضعیت مناسب مالی برخوردارند استفاده شود.

با توجه به قشر ساکن در محدوده مورد مطالعه (درآمد پایین) نمی‌توان از کلیه افراد در مسائل مالی طرح انتظار مشارکت داشت. با عنایت به این مسئله بسیاری از افراد به خصوص ساکنین بومی داوطلب ارائه کمک‌های مالی تا حد امکان هستند و این امر با وجود اینکه نمی‌تواند در تامین هزینه‌های طرح موثر واقع شود ولی می‌تواند در مباحث حفظ و نگهداری از محلات بعد از اجرای پروژه‌ها تاثیر به سزایی داشته باشد. بدین ترتیب از آثار ناشی از تخریب و فرسودگی بافت در اثر مرور زمان تا حد بسیار زیادی کاسته می‌شود.

۲. نظرخواهی از ساکنین و استفاده از مشورت آن‌ها در طرح‌ها و برنامه‌ها: این روش در رابطه با افرادی که میل به مشارکت ندارند همچون برخی بانوان، معلولان، اقلیت‌های مذهبی و سایر صداهای خاموش و یا اشخاصی که مشارکت را امری پوچ و بی استفاده می‌پندارند به کار گرفته شود. نظرخواهی مداوم و مشاهده تأثیرات آن در طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط با محیط زندگی این افراد به آنان جرأت و اطمینان می‌دهد که همانند سایر افراد به مشارکت و همکاری در سطوح بالاتری بپردازد.

تأثیری که نظرخواهی از افراد در روند اقتصادی پروژه دارد بدین ترتیب است که نه تنها باعث می‌شود که به لحاظ اجرایی و کاربردی کیفیت پروژه افزایش یابد بلکه حس تعلق افراد را برانگیخته و باعث می‌گردد که در نگهداری بافت کوشا باشند چرا که نتیجه نظرات خود را مشاهده نموده و حفظ آثاری که در ساخت و طراحی آن دخیل بوده اند از اهمیت بالایی برخوردار می‌شود.

۳. تشکیل گروه‌هایی منتخب به عنوان نمایندگان ساکنین برای برگزاری جلسات متعدد با مدیران شهری و تهیه طرح ها با همکاری اعضاء: این راهکار مناسب تحصیل کرده‌ها و باتجربه‌ها به خصوص مسن‌ترهای ساکن بافت و تمام افرادی که حرفی برای گفتن دارند، می‌باشد.

این سطح از مشارکت در بخش سطوح میانی جای می‌گیرد. با توجه به ویژگی‌های جامعه آماری و اشتیاق ساکنین بومی در شرکت در فرآیند مشارکت، می‌تواند بهترین مقطع جذب افراد باشد. بدین ترتیب که با برگزاری جلسات مابین مدیران و نمایندگان ساکنین، نه تنها ارتباط مردمی مابین گروه‌های مختلف اجتماعی در بافت افزایش می‌یابد، بلکه می‌توان به لحاظ اقتصادی تا حدی موثر واقع گردد. بدین ترتیب که برگزاری جلسات می‌تواند با هزینه‌های ناچیز و در محیطی همچون مسجد درونی بافت صورت پذیرد. نمایندگان گروه‌های مختلف ساکنین در بافت می‌توانند عهده دار جمع آوری نظرات و کمک‌های مالی افراد زیرگروه خویش شده و نیازهای افراد را در جلسات مطرح نمایند و طرح را به سمت اجرایی‌تر شدن سوق دهد. از طرفی می‌توان بافت را به مناطق مختلف دسته بندی نمود و سپس مدیریت محلی و نظارت بر تهیه طرح هر یک از مناطق را برعهده نمایندگان ساکنین گذاشت بدین ترتیب نه تنها کیفیت طرح ها افزایش می‌یابد بلکه حس تعلق افراد به محیط فزونی یافته و چه بسا کمک‌های مالی خویش را نیز افزایش دهند.

۴. آموزش ساکنین محله و واگذاری تهیه طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط با محلات مورد نظر به همین افراد: که سطوح بالای مشارکت را می‌طلبد توسط ۸٪ از نمونه آماری انتخاب شده بود. همانطور که گفته شد این افراد در گروه های سنی

جوان جامعه جای داشتند. بنابراین می‌توان از آن‌ها به عنوان افراد فعال مشارکت استفاده نمود و این افراد را جزء اولویت‌های اول آموزش شهروندی جهت دست یابی به سطوح بالاتر مشارکت درنظر قرار داد (همان منبع).

۸٪ نمونه مذکور می‌توانند در سطوح بالای مشارکت که واگذاری طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط با محلات هست را برعهده بگیرند. با هزینه اولیه ناچیز برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و موثر، می‌توان آموزش‌های اولیه تهیه طرح را به گروه مذکور آموخت و در بازخورد این آموزش تهیه طرح و برنامه‌های مرتبط با محدوده مورد مطالعه را بر عهده ایشان گذاشت. البته در طول این فرآیند مشارکت پذیری حضور مدیران و متخصصین نیز الزامی می‌باشد. بدین ترتیب می‌توان در دراز مدت از مجموع هزینه‌های مرتبط با تهیه طرح نیز کاست.

پیشنهادات

به طور کلی، با توجه به میزان نیاز به مشارکت مردمی و درجه مطلوبی از دخالت مردم تصمیم ها در سطوح مختلف گرفته می‌شود. اظهار نظرها، دیدگاه‌ها و باورها از همه سطوح باید جمع آوری شوند. باید سپاسگذاری‌ها پاسخگوی نیازهای گروه‌های مختلف باشند و این جز از راه تبادل نظر و بحث امکان پذیر نیست. در زمینه منابع لازم است بین تعهد در تأمین منابع اولیه و فعالیت‌های تولید و درآمد ارتباط وجود داشته باشد. در زمینه نیروی انسانی، افرادی که از طرح سود می‌برند باید در استخدام و برکناری نیروی انسانی تا حدی نظارت داشته باشند. استخدام افراد حرفه‌ای محلی معمولاً هزینه کمتری دارد. علاوه بر این، این عمل مشوقی برای مشارکت بیشتر افراد به حساب می‌آید. بنابراین یکی از راهکارهای پیشنهادی استفاده از نیروهای محلی حرفه ای و یا آموزش افرادی بومی برای تصمیم‌گیری‌ها و تهیه طرح‌هاست.

در مشارکت همواره بحث از این است که برای دستیابی به نتیجه مفید و سازنده، فراهم کردن یک محیط مناسب و مساعد که افراد فرصت و امکان لازم را در آن محیط پیدا کنند ضروری می‌نماید. اما اینکه چه شرایطی در ایجاد آن موثر است به طور فشرده و اجمال بیان می‌گردد :

- مدیریت در دستگاه‌های دولتی عمیقاً باید باور داشته باشد که همه انسان‌ها، دارای استعداد و شایستگی هستند و هرکسی می‌تواند کاری را که انجام می‌دهد، در محیط و شرایط مناسب به صورت باز هم بهتری انجام دهد.
- بایستی به شهروندان اطمینان داد که به اثرات مشارکت در زندگی و آینده خود، اعتقاد داشته باشند.
- ایجاد شرایط محیطی که افراد بتوانند به راحتی و با آزادی و بدون هیچ‌گونه ترس و نگرانی و ملاحظه کاری عقاید و نظریات و پیشنهادات بهسازی خود را ارایه نماید.
- استفاده از مشارکت جاری و مستمر افراد در پروژه‌ها و طرح‌های توسعه .
- تغییر نگرش ذهنی: بیشتر شهروندان تصور ذهنی درستی از نحوه مشارکت ندارند. به گمان اغلب آنان می‌بایستی در تمام امور و تصمیم‌گیری‌ها، ایشان دخالت و مشارکت داشته باشد، حال آن که در برخی از امور فوق العاده حساس هیچ کسی به جز مدیر نبایستی دخالتی داشته باشد.

در نهایت پیشنهاد می‌شود برای جلب مشارکت اجتماعی شهروندان در مدیریت شهری، گروه های همیار در سطح محله تشکیل شود. به علاوه با توجه به نتایج این تحقیق افرادی که مدت زمان سکونت آن‌ها در محل زیاد است بیش از سایرین آماده مشارکت هستند، لذا پیشنهاد می‌شود برنامه‌های مدیریت مشارکتی در امور شهری با جلب مشارکت شهروندانی که از ساکنان قدیمی‌تر محل هستند انجام پذیرد. البته حضور گروه‌های سنی مختلف، افراد با سطح درآمدهای گوناگون، بانوان، معلولین، اقلیت های مذهبی و دیگر صداهای خاموش در میان مشارکت کنندگان امری ضروری است. چرا که محدوده مورد نظر محل زندگی تمامی این افراد است و تک تک آنان حق دخالت در امور محله خود را دارند. می‌توان با در نظر گرفتن ویژگی‌های یک محدوده مورد مطالعه و خصوصیات ساکنین و استفاده کنندگان از آن روش‌های مناسب جذب مشارکت که قبلاً ذکر شد را به کار برد. بدین ترتیب قطعاً با اندکی سرمایه‌گذاری در این بخش می‌توان طرح‌ها را با هزینه‌های کمتر تهیه نمود.

از طرفی اجرایی نمودن پروژه‌های شهری یکی دیگر از مواردی است که هزینه‌های گزافی را به دنبال دارد. به همین دلیل طرح‌های توسعه شهری علی رغم تهیه شدن با هزینه‌های گزاف، اجرایی نمی‌شوند. چرا که واقعیت‌ها را درنظر نمی‌گیرند. استفاده از مشارکت شهروندی می‌تواند طراحی پروژه‌های قابل اجرا را به دنبال داشته باشد بدین ترتیب مالکین و افراد حاضر در بافت به صورت مشتاقانه اجازه می‌دهند تا طرح ها اجرا شوند. ایشان عقب نشینی‌های لازم را برای تعریض معابر انجام می‌دهند، به صورت داوطلبانه پروژه‌ها را عملی می‌نمایند، در نحوه ساخت ساختمان‌های عمومی و فضاهای سبز محلات و شهرهای خود اظهار نظر می‌نمایند و به صور کلی فضاهارا پویاتر می‌نمایند. و تمامی این موارد ناشی از آن است که افراد احساس تعلق به طرح‌ها را به دست می آورند و آن را همچون امروزه مشکلات ناشی از تصمیمات نادرست مدیران نمی‌دانند. بدین ترتیب همان‌طور که در طرح‌ها و پروژه‌های اجرا شده در سایر کشورهای توسعه یافته نشان می‌دهد، بسیاری از ایشان نه تنها حاضر به ارائه کمک‌های مالی جهت اجرای طرح‌ها می‌باشند بلکه شهرها و محلات خویش را به عنوان یک ملک شخصی تلقی نموده و حفاظت و نگهداری از آنان را وظیفه خود می‌دانند. بدین ترتیب هزینه‌های مرمت و بازسازی و زیبا سازی شهرهای امروزه نیز تا حد بسیار زیادی کاهش می‌یابند.

در نهایت با عنایت به نتایج حاصل شده در این مقاله این امر حاصل می‌گردد که استفاده از مشارکت شهروندان در طولانی مدت می‌تواند گامی موثر در اقتصاد شهری پایدار باشد. در این فرآیند قطعاً نیاز به اعتمادسازی، سرمایه-گذاری‌های اولیه و فرهنگ سازی مابین افراد جامعه و مدیران شهری وجود دارد.

منابع

- اوکلی، پ. مارسدن، د. ۱۳۷۰. رهیافتهای مشارکت در توسعه روستایی، منصور محمود نژاد، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی- وزارت جهادسازندگی.
- منظمی تبار، ج. ۱۳۸۵. نقش مشارکت مردمی در تقویت امنیت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی. شماره اول.
- موذن جامی، م. ۱۳۷۸. نقش مشارکت مردمی در تقویت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی. شماره دوم.
- سیف الدینی، ف. ۱۳۷۶. مشارکت مردمی و برنامه ریزی توسعه. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. شماره دوم. دوره دوازدهم.
- منصوریان، ف. ۱۳۸۸. مشارکت ساکنین بافت قدیم در طرح های شهری (نمونه موردی شهر گرگان). رساله دوره کارشناسی دانشگاه مازندران.

Abstract:

Participation is having voluntary help from people in public plans which causes development in all aspects. Therefore, it is necessary that urban developing should follow the profits of its settlements in a way that everyone would gain their rights. Economical aspect is one of the important dimensions of urban developing which effects people's lives. People who live in planning areas, have a lot of information about their environment. Unsuitable decisions and their result effect these people more than others. So, they should play an important role in decision makings of urban planning. The supervisors of a city can use people's participation in each part of planning. This paper has decided to review the ways of having public participation and its relation with sustainable economic development in urban areas. It would also show an example of a project which is based on an observation in old parts of Gorgan.

Keywords: Public participation, Urban developing plans , Sustainable urban economy.